

УЗОРИТА СТУДИЈА О ПЕСНИКУ И ПОЕЗИЈИ¹

Марко Аврамовић, *Не љубећи из вида ниједно биће ни њредмеј. Поезија Александра Ристиовића*, Фондација Александар Невски – ИП Принцип, Београд 2020

Књига Марка Аврамовића *Не љубећи из вида ниједно биће ни њредмеј. Поезија Александра Ристиовића* узорити је пример како о поезији треба писати. Дело скрајнутог, а изузетног песника, Аврамовић сагледава у целини: у светлу постојеће рецепције, у књижевноисторијском контексту њему сувременог српског песништва, али и с обзиром на носеће тематске, значењске и поетичке преокупације. „Тотална критика”, као методолошко полазиште показала се изузетно примереном и функционалном у свим аспектима истраживања које „Прва монографија о пјесништву Александра Ристиовића” обухвата (ово је, иначе, наслов предговора Јована Делића).

Поезија Александра Ристиовића у Аврамовићевој монографији сагледана је хронолошки, у историјском и поетичком контексту српског песништва друге половине двадесетог века, те с обзиром на доминантне црте песникове поетике. Опредељење за хронолошки приступ показало се вишеструко драгоценим: као наглашено маркирање Ристиовићевог песништва унутар књижевноисторијских токова српског песништва од збирке *Сунце једне сезоне* (1959), преко постхумно објављених збирки и песама, до импулса Ристиовићевог певања у савременом српском песништву, и као начин да се оцртају импресивни стваралачки лук и сложене мене овог поетског универзума.

Захваљујући оваквом приступу, Аврамовић успева да критички преиспита бар две у рецепцији доста прихваћене представе: ону по којој се Ристиовић „на свом стваралачком путу није превише мењао” и ону по којој је он трајно стајао мимо доминантних токова модерне српске поезије, као нека врста постранца. И једну и другу, Аврамовић убедљиво оповргава, и то на два плана: сагледавањем историјских токова, али и проблемском анализом носећих одлика Ристиовићеве поезије. Он показује

¹ Овај текст је био образложење за доделу Награде „Ђорђе Јовановић”.

да су тематске и поетичке мене унутар овог песништва биле драматичније и слојевитије но што би се, уз својеврсно превиђање прве фазе његовог стварања, могло учинити, као и то да су Ристовићеве везе са актуелним песништвом биле знатно чвршће, чинећи га битним песничким гласом неосимболистичког тока послератне српске поезије.

Аврамовићева монографија подељена је у три дела, којима, поред предговора Јована Делића, претходе „Уводне напомене: Зашто поезија Александра Ристовића?”, а следи „Завршна реч”. Прва целина садржи детаљан и свеобухватан увид у „Рецепцију песничког дела” Александра Ристовића, од ране рецепције, која ситуира песника „на граници главних токова” као својеврсни „усамљени случај”, преко опреке између првих признања и критичарског прећуткивања зреле фазе његовог песништва, до „постхумне рецепције и ревалоризације”, која доводи Ристовићево песништво „коначно у жижу интересовања”, и особеног свода „Песник иза песме”, којим се успоставља истанчани прелаз у другу целину књиге „Песнички развој (у контексту српске поезије друге половине 20. века)”.

Разматрајући критичку рецепцију појединих збирки, али и Ристовићев статус у прегледима српске поезије друге половине двадесетог века и његову (не)заступљеност у антологијама и песничким хрестоматијама, аутор детаљно показује како интересовање књижевне критике, које је подстакла Ристовићева рана поезија, опада и слаби крајем шездесетих година, поново се јављајући крајем осамдесетих и почетком деведесетих година, да би кулминирало након објављивања песникове заоставштине. Истовремено, аутор своди могуће разлоге који су обликовали овакву рецепцију – литерарне и ванлитерарне: песникову личну повученост и отмену несклоност да на било какав начин, мимо објављивања, утиче на критичку рецепцију својих збирки; оно што Борислав Радовић у образложењу доделе Змајеве награде описује као несклоност за „толико корисним и далекосежним припадништвом”; његово физичко одсуство из београдске књижевне чаршије условљено животом у Чачку; чињеницу да сам Ристовић није правио репрезентативне изборе своје поезије, који би будућим критичарима или антологичарима олакшавали увид у целину; да је главнину свог највреднијег стваралаштва песник објавио „сразмерно касно, а добар део најбољег што је написао угледао је светлост дана тек након његове смрти”.

У другој целини, насловљеној „Песнички развој (у контексту српске поезије друге половине XX века)” Аврамовић хронолошки анализира песничке збирке Александра Ристовића, разврстане у четири стваралачке фазе: рана, сажета синтагмом „у срцу неприкосновене идиле”; њој следи „Прелазни период: испитивање различитих могућности књижевног израза”; па зрела фаза, обележена „ширењем тематских хоризоната” и развојем песничке самосвести; најзад, четврту фазу представља „гротескни свет” Ристовићевог позног песништва, објављеног пред крај

живота и постхумно. Све ове фазе Ристовићевог певања разматране су у актуелном поетском контексту, при чему треба истаћи и Аврамовићеву истанчану способност да чује и уважи и гласове других истраживача, чувајући властиту самосвојност.

Као знаковито издвојена целина, анализира се poema *Косић и кожа*. Овај, по речима Славка Гордића, „најзагонетнији део Ристовићевог опуса”, који је, како показује аутор, до сада остајао на маргини критичке пажње, у тумачењу Марка Аврамовића досеже целовитост Борхесовог *Алефа*, што би могла бити и асоцијација на „извесна острва”, којима се упутила Ристовићева госпођа Тачер.

Трећа целина Аврамовићеве монографије проблемски анализира неколико битних књижевних поступака на којима почива самосвојност Ристовићеве поетике. То су: „Обраћање”, „Каталог” и „Дијалoшки потенцијал Ристовићевог песништва”. Ово, по нашем суду, поред анализе поеме *Косић и кожа*, представља у пуној мери изузетну вредност и подстицајност Аврамовићевог аналитичког поступка. Повезани међусобно бројним драгоценим увидима, ови поступци суочавају будућег читаоца са чудом читања поезије. Песник пророде, открива се и као песник културе, у сложеној заводљивој спреси Ристовићеве поезије и Аврамовићевог тумачења:

Ходам преко траве,
гледам у траву,
из траве не посматра ме нико,
ничији дах не осећам,
Не гледа ме из траве ни Вергилије
Нити иједан од песника који су живели пре мене.

„Својим говором лирски субјекат Ристовићеве поезије бића и предмете позива из одсуства у присуство. Отуда ословљавање и обраћање истовремено значи и стварање, чиме Ристовићева поезија добија карактер перформативног исказа...”

Каталози и спискови у овој поезији бивају, попут обраћања, илустровани антологијским избором песама и стихова, док Аврамовићево изванредно познавање литературе и песништва уопште ни овде не постаје само себи сврха већ функционише као драгоцен потпора аналитичком сагледавању песникове поетике. Као још један узбудљиви доказ да Ристовић није био песник који се „није превише мењао”, следи разматрање каталога. Од спискова из ранијих фаза својег певања, Ристовић стиже, према Аврамовићевом тумачењу, до „конфузних каталога” у књизи *Празник луде*, који откривају „како је свет који је овај песник креирао у својим стиховима у позној фази стваралаштва постајао све више гротескан и отуђен, тако се више није могао пописати и каталoшки устројити”.

Разматрајући дијалогски потенцијал Ристовићевог песништва, Аврамовић, поред осталог, и преко песникове „ерудиције и упућености на широко традицијско поље” показује његово припадање неосимболистичкој струји. Овде оцртани Ристовићев дијалог с Волтом Витменом, у Аврамовићевом аналитичком сагледавању израста у антологијска тумачења поезије, не само унутар ове књиге већ и шире гледано. „Завршној речи” књиге, у којој Аврамовић кратко сумира резултате свог истраживања и вредносни суд о Ристовићевој поезији, претходи „Епилог: Александар Ристовић и песници будући”, а књигу, поред ауторове белешке, окончавају „Извори и литература”.

Монографија Марка Аврамовића прва је целовита студија о Ристовићевом песништву и наглашено је иновативан допринос сагледавању српског песничког канона 20. века и импулсима песниковог стваралаштва у српској поезији 21. века. Ново је и сагледавање рецепције и књижевноисторијског контекста овог песништва и Аврамовићево сагледавање битних својстава Ристовићеве поетике. Аврамовић засновано оповргава виђење овог песника као усамљене песничке појаве и вишеструко доказује да је он био део најзначајнијих токова српског песништва после Другог светског рата. Притом, драгоценост својство ове монографије остаје управо то што она није „тотално сагледавање Ристовићевог песничког опуса” већ, пре свега, драгоценост провокација и зачетак плодотворног дијалога о песничком универзуму Александра Ристовића.

Др Љиљана ПЕШИКАН ЉУШТАНОВИЋ
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност
joljilja@gmail.com

РЕЧ И МИСАО У СВЕТЛУ НАУКЕ

Милош Ковачевић, *Поезија у сџилистичком кључу*, Андрићев институт, Андрићград, Београд 2021

Аутор који је скренуо пажњу културној јавности књигама *Лингвистика књижевног тџекста* (2012), *Сџил и језик српских тџисаца* (2019) и многим другим радовима, оглашава се студијом *Поезија у сџилистичком кључу* (Библиотека, Знамен србистике, уредник Емир Кустурица). На материјалу идиолекта и модалитету креирања одабраних српских писаца, расветљена је остварљивост језика у његовој специфичности и сагледане стилистичке појаве из различитих језичкостилских, интра-синтаксичких и супрасинтаксичких нивоа – не можемо умаћи чињеници